

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

نقش باغ ایرانی متناسب با نیاز کودکان در جهت رشد خلاقیت آنان

بهناز درویشی^۱، محمدعلی رحیمی*^۲، جمیله کیانی^۳

۱- دانشجو کارشناسی معماری، دانشگاه پیام نور بوشهر

۲- کارشناسی ارشد معماری، مربی، عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر

۳- کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، بوشهر، ایران

چکیده

تعامل های اجتماعی از یک سو، در متن محیط طبیعی -مصنوعی واقع می شود و از سوی دیگر، انعکاس همین رفتار به جهان کالبدی باز می گردد. درباره ی تاثیر متقابل ساخت محیط بر رفتار و تاثیر الگو های رفتاری و خاستگاه آن بر طراحی محیطی مناسب و در خور توجه، دیدگاه هایی موجود است که در مجموع بر اهمیت تاثیر کیفیت فضا بر رفتار تاکید شده است. میان فرد و محیط اطراف او، روابط مختلفی وجود دارد؛ یعنی انسان در رابطه با محیط اطراف خود باید به اهمیت و معنای اشیای مختلف پی ببرد و نوع عکس العمل و نحوه کارکرد با آنها را به دقت بیاموزد. این موضوع در باغ سازی و عناصر طبیعی و مصنوعی به طرز ویژه ای متناسب با حواس پنجگانه انسان طراحی و مستقر شده است. انسان به طبیعت موجود در باغ نیازمند است. وجود طبیعت و باغ در محیط زندگی، بر ارتقای بهداشت روان فردی و جمعی جامعه تاثیر می گذارد. کودکان به محیط هایی نیاز دارند که آنان را مخاطب قرار دهد و به چالش وادارد، از این رو آماده سازی محیط های باز برای کودکان به محیط های شهروندان و سازندگان آینده، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

در این پژوهش، تاثیرات مفاهیم فضایی باغ های ایرانی بر زمینه های فضای کودکان مورد بررسی قرار گرفته که روش تحقیق به صورت کیفی با تکنیک تفسیری-تحلیلی صورت گرفته. در ابتدا نظریات روانشناسانی همچون پیازه، فروید و... تحلیل شده و سپس به بررسی فضاهای باغ ایرانی پرداخته شده و در آخر با تطبیق دستاورد ها نتیجه گیری به عمل آمده تا بدین طریق بتوانیم برای طراحی محیطی مناسب برای رشد خلاقیت در کودکان و با استفاده از نظریه های روانشناسی به سود دانش معماری و طراحی فضاهایی با الگوی باغ ایرانی استفاده داشته باشیم.

واژه های کلیدی: روانشناسی کودک، روانشناسی رشد، باغ ایرانی، خلاقیت

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

مقدمه

این راهنما به منظور استفاده مولفین مقالات کامل برای نوشتن مقالات فارسی مطابق الگوی استاندارد و واحد این کنفرانس تهیه شده است. رعایت این ضوابط برای همه مولفین محترم اجباری است. توجه نمایید که متن حاضر نیز با رعایت همین ضوابط تهیه شده است و می‌تواند جهت نمونه عملی مورد استفاده قرار گیرد (البته پس از حذف علائم و توضیحات راهنمای اضافی).

مفهوم محیط از دیدگاههای مختلف؛ چه به صورت عینی و بیرونی، کالبدی و غیرفضایی و چه از منظر ذهنی و با در نظر داشتن جنبه های درونی، فراکالبدی و فضایی آن، آگاهانه و ناآگاهانه همواره مورد توجه بوده است ولی جایگاه انسان در هر تعریفی که از محیط ارایه دهیم بسیار تعیین کننده خواهد بود وقتی نگاه به محیط را از زاویه دید کودک مورد بررسی قرار دهیم ضرورت توجه به نحوه ادراک محیط توسط کودک و قابلیت های محیطی کودک که از جانب طراح محیطی باید مورد توجه قرار گیرد مشخص می شود. باغ ایرانی به عنوان منشا دلگرمی و تامین نیازهای عاطفی کودک را در کنار فضاهایی مخصوص کودک که ایجاد احساس خودمانی و در آرامش بودن را به وی القا نموده و همانا در رشد استعداد و شکوفایی خلاقیت وی تاثیرگذار باشد، محیا می سازد. [۱،۲]

در این مقاله به دنبال روش خلاقانه برای طراحی محیط مناسب برای کودکان هستیم و سوال اصلی پژوهش این است که چگونه می توان با استفاده از معیار های باغ ایرانی محیطی مناسب با نیاز کودکان در جهت رشد خلاقیت آنان ایجاد کرد؟ فرضیه بر این است که چون بسیاری از معیار های باغ ایرانی الگویی مناسب برای طراحی محیط های کودک محور و همچنین روش آموزشی با استفاده از طبیعت و ارتباط کودکان با آب است پس می توان با استفاده از محیطی همچون باغ ایرانی بر خلاقیت و رفع نیاز های کودکان استفاده کرد.

پیشینه تحقیق

تعاریف گوناگونی از باغ ایرانی در عصر حاضر وجود دارد که هر یک دید خاصی در مورد باغ داشته اند. مرحوم دکتر محمدکریم پیرنیا، باغ ایرانی را پیوند فرخندهی زیبایی و سودمندی مینامد. [۳] همچنین یعقوب دانش دوست، باغ ایرانی را چنین تعریف میکند: "باغ ایرانی باغی است که از ترکیب عناصر معماری، درختکاری، گلکاریهای تزئینی و جلوههای گوناگون آب بوجود آمده و این شکلگیری در رابطه با سلیقه و فرهنگ ایران است... باغ ایرانی پدیدههای فرهنگی، تاریخی، کالبدی در سرزمین ایران است و معمولاً به صورت محدوده ای محصور که در آن گیاه، آب و ابنیه در نظام معماری مشخصی با هم تلفیق میشوند و محیطی مطلوب، ایمن و آسوده برای انسان به وجود میآورد، ساخته می شود. [۴]

تعریف مرحوم لطیف ابوالقاسمی از باغ ایرانی چنین است: "باغ ایرانی از ترکیب ساده و موزون، رابطه صحیح و استوار، سلسله مراتب حساب شده، منطق عقلانی، نظام هندسی مشخص، آسه بندی های منظم، خطوط عمود برهم، تخت کترهای چهار ضلعی، تقسیمات متعادل، گذرگاه های مستقیم با هدف که به گاه نیاز با گشادگی فضایی میآمیزند، شبکه مترنم جهتدار آب که در فضاهای باز و پوشیده وسعت یافته و به چهره آسمان و آسمانه لبخند شادمانه میزنند، تشکیل یافته است. وی باغ ایرانی را اثر هنری زیبا، چند منظوره و عملکردی میداند. با توجه به این که باغ ایرانی فضای سبز و منظم با الگویی ابتدایی و قدیمی است، توانسته بود پیچیده ترین نیازهای انسان را برآورده نماید. عالم بیرونی و قابل رویت آن از شکوهی درونی و غیر قابل رویت برخوردار بود و نظم معنایی ابدی در تلاطم بحران دنیوی، زندگی جاودانی علیرغم فناپذیری و آرامش بعد از هیاهو را وعده میداد. [۵] میتوان بین باغ و دیگر ابنیه نظیر خانه، مسجد، بازار و حمام که هر یک از آنها نیز پاسخگوی بخشی از نیازهای فردی و اجتماعی بشر همچون سکونت، عبادت، تجارت و... هستند؛ دو تفاوت عمده برشمرد. نخست آنکه باغ در دید کلی مکانی است تفرجی و اگر نیازهای پیش گفته را براساس وجوب و ضرورت آنها برشمریم، باغ در رده های واپسین قرار

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

می گیرد. به عبارتی فعالیت حادث شده در آن جزء نیازهای ضروری و اولیه بشر (به ویژه نیازهای مادی) نیست. "باغ های ایران بیشتر حاکی از نیازهای روحی و کمتر متناسب با نیازهای قابل سنجش است. [۶] مازلو سلسله مراتبی از نیاز ها را از قوی تا ضعیف ترین آن ها پیشنهاد کرده است به طوری که نیاز های قوی تر نسبت به نیاز های ضعیف تر اولویت دارند. سلسله مراتب پیشنهادی او از این قرار است:

۱. نیاز های فیزیولوژیک، مانند گرسنگی و تشنگی
۲. نیاز های ایمنی مانند امنیت و محافظت در مقابل صدمه های فیزیکی
۳. نیاز های تعلق و دوست داشتن، نظیر عضویت در گروه های اجتماعی و نیاز های عاطفی
۴. نیاز به قدرت یعنی فرد نزد خود و دیگران ارزش فراوانی داشته باشد
۵. نیاز به خود شکوفایی که بیانگر میل به ارضای ظرفیت های فردی است.
۶. نیاز های شناختی و زیبا شناختی از جمله میل به دانستن و تمایل به زیبایی برای زیبایی

این طبقه بندی چهار چوب مناسبی برای طراحی محیط مناسب فراهم می آورد. محیط ساخته شده نیاز های زیست شناختی انسان مانند سرپناه و نیاز های ایمنی همچون امنیت فیزیکی و روانی و نیاز های تعلق و احترام را با نماد گرایی محیط تسهیل می کند. همچنین نیاز های خودشکوفایی را از طریق آزادی انتخاب و نیاز های شناختی را به واسطه دسترسی به فرصت هایی برای رشد و نیاز های زیبا شناختی را به وسیله زیبایی ارتباط کمی دارد. بعضی از نیاز ها مبنای فیزیولوژیک دیگر مبنای جامعه شناختی یا روان شناختی و برخی ترکیبی از این هاست.

با توجه به پژوهش سید محسن مداحیان و کاوه کاوانی پور و مهنوش محمودی این چنین نتیجه ای می توان گرفت " تحریک کنندگی عناصر طبیعی بر بازی- مشارکت و خیال پردازی و کنجکاوی کودک موثر است، انعطاف پذیری عملکرد ها بر میزان بازی- مشارکت کودک موثر است. [۷]

بر مبنای یافته های ریحانه نیک روش و سیده مرضیه طبائیان می توان گفت که هر دو گروه کودکان دختر و پسر دارای گرایش ذاتی به طبیعت و فضای سبز می باشند و ترجیح می دهند فضای بازی آن ها با فضا های طبیعی تلفیق گردد و با توجه به یافته ها فضای سبز در اولویت یا در نهایت دومین اولویت انتخاب کودکان قرار گرفته است که این موضوع اهمین توجه به طراحی منظر و باغ های آموزشی کودکان را یادآور می شود. [۸]

چارچوب نظری پژوهش

واژه ی کودکی نیز به عنوان یک عنصر از ساخت اجتماعی و یک پدیده ی روانشناختی به وجود آمد و تکامل پیدا کرده است. در بسیاری از جوامع کودکی تنها به عنوان یک دوره ی رشدی در نظر گرفته شده و تنها به کودک به عنوان موجودی ضعیف و بی فرهنگ نگاه می شود که شخصیت درونش را باید به اجتماعی کردن ساخت. تصور سنتی از کودکی، آن را به عنوان شکل وابسته و بی مهارت بزرگسالی مطرح می کند که نهاده های اجتماعی شده بزرگسالان در کودکان درونی می شود و آنان را تابع فرآیندهای فرهنگ پذیری جامعه می داند. دوران کودکی می تواند به عنوان یک دوره ی زندگی که در طول آن یک موجود انسانی به عنوان یک کودک و همراه با خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن دوره تعریف شود. [۹]

روانشناسی کودک به مطالعه رشد او از زمان شکل گیری نطفه تا زمان بلوغ و نوجوانی می پردازد. موضوعاتی از قبیل نقش وراثت و محیط در شکل گیری شخصیت کودک، چگونگی رشد بدنی، ذهنی، عاطفی، حسی و حرکتی، همچنین نحوه بازی، خویشن داری، تقلید و همانند سازی کودک و نوجوان و تحولات دوران بلوغ در این شاخه از روانشناسی مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد. [۱۰]

رشد تعریفی از تغییرات جسمی، اجتماعی و شخصیتی است که باگذشت زمان به وقوع می پیوندد و اثر خود را بعد از گذشت زمان نشان می دهد. همه انسان ها این دوران را سپری کرده و به نوعی رشد را تجربه کرده اند، بنابراین با جنبه های مختلف

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

آن آشنا هستند. این رشد که در دوره کودکی به طور غریزی به سوی کمال است، متأثر از عوامل درونی و شرایط زیست محیطی می باشد و در شکل گیری خصوصیات انسان در دوره های بعد بسیار موثر است. انسان قادر نیست رفتاری را فراگیرد مگر اینکه به مرحله ای از نمو رسیده باشد. به عبارتی ظهور هر رفتاری مستلزم رسیدن به حداقلی از رشد، تکامل و آمادگی است. در نتیجه بین رشد و یادگیری ارتباط مستقیم وجود دارد.

خلاقیت واژه ای است مبهم که ارائه تعریف دقیق از آن دشوار است. همانند هزاران واژه مهم دیگر که با ارائه تعریف فقط آنها را در یک چهار چوب سلیقه ای محدود می کنیم. اما به طور کل می توان گفت: خلاقیت یک فرایند ذهنی است، مرکب از قدرت ابتکار و انعطاف پذیری که هدف آن تولید یک محصول ارزشمند، کاربردی و نو آورانه است. فرهنگ توصیفی شناخت در تعریف خلاقیت می نویسد: "خلاقیت به توانایی پیدا کردن راه حل های نا متعارف و با کیفیت بالا برای مسائل اطلاق می شود." بر اساس این تعریف شخص خلاق کسی است که نسبت به اطلاعات مستقیم و داده هایی که در اختیار همه ی ما قرار دارد به شیوه ای جدید برخورد می کند به عبارت دیگر خلاقیت توانایی پیدا کردن راه حل های غیر مشهور و جدیدی است که بهتر از راه حل های گذشته می تواند پاسوختگوی نیازها و کاستی های مساله باشد.

در مسیر بازآفرینی باغ ها متناسب با زندگی امروز بدون شک بررسی علمی باغ ایرانی نیز میتواند آموزه های فراوانی برای تعادل بخشی به محیط زندگی امروز داشته باشد. [۱۱]

با توجه به تعریف های داده شده از کودک، روانشناسی رشد، خلاقیت و همچنین باز آفرینی باغ ایرانی طبق این تعریف ها می توانیم به این نتیجه برسیم که با بازآفرینی باغ ایرانی در فضاهایی که طراحی کودک محور دارند می توانیم خلاقیت کودکان و همچنین رشد آنها و فرهنگ اصیل ایرانی را از کودکی به آنها آموزش دهیم. ارتباط با طبیعت در کودکان امروزه به دلیل شهرنشینی و همچنین نبودن فضایی مختص به کودکان در محله ها کاهش یافته است همچنین می توان نتیجه گرفت که با فضاهای باغ ایرانی می توان محیط های خلاقانه برای کودک و همچنین فضای آرام برای آموزش و نیز ارتباط کودکان با طبیعت را افزایش داد.

باغ

باغ ایرانی مجموعه ای هماهنگ و زیباست که از آمیختگی خردمندانه، فرحبخش و جسم نواز آب، گیاه، مسیر، سایه روشن، رنگ، فضا و معماری، بر پایه هندسه ای متین و آرام شکل می گیرد. [۱۲]

باغ ایرانی حاصل خلق و توسعه یک پدیده فرهنگی ایدئولوژیکی بوده است و معمولاً به صورت محدوده ای محصور که در آن گیاه، آب و ابنیه در نظام معماری مشخصی با هم تلفیق می شوند و محیطی مطلوب، ایمن، آسوده برای انسان به وجود می آورند، ساخته می شود. [۱۳] بسیار بعید است که طرح و الگوی باغ ایرانی به یکباره به وجود آمده باشد، بلکه به واسطه تداوم معنی دار این الگو در طول تاریخ، چنین به نظر می رسد که الگوی باغ ایرانی از حمایت بسیار قدرتمند و مستمر جامعه و فرهنگ ایرانی چه قبل از اسلام و چه بعد از اسلام برخوردار بوده است [۱۴] در واقع باغ تلفیقی است از عناصر ملموس معماری، عناصر طبیعی و ذهنی و تصورات خالق باغ. باغ ایرانی دو شکل عینی (کالبدی) و ذهنی را همزمان دارد. از نظر کالبدی بیان کننده شکل و فرم خود است، مکانی محصور با شیبی ملایم برای حرکت آب، دارای ۲ محور متقاطع و عمود بر هم، گوشک یا استخری در محل رسیدن محورها و ... است. شکل ذهنی آن تأثیر مستقیمی است که فضا یا مکان ساخته شده بر روی اندام حسی می گذارد و درکی است که از ایده فرایند حاصل می شود. این دو شکل عینی و ذهنی ممکن است بر مبنای عوامل فرهنگی، اجتماعی و تاریخی بر هم اثر کرده و در یک جهت عمل کنند و به وحدت برسند. [۱۵]

به طور کلی می توان گیت باغ ایرانی به عنوان یک فضای شهری (هویت ظاهری و عینی) پدیده ای است تاریخی، هدفمند، منزه از بیهودگی و افرا و تفریط. این باغ زمینی زیبایی های معنوی، ارزش های فرهنگی، خاطره های جمعی، هوشمندی، دانش، مهارت و توان علمی سازندگان، اصول فکری، ویژگی های هنری و ... جامعه قدیم ایرانی را به دیگران القا می کند.

[۱۶]

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

عناصر باغ ایرانی

عناصر	تعریف
آب	مهمترین عنصر تشکیل دهنده باغ، شکل دهنده شخصیت پیرامون [۱۷]
گیاه	از جنس و گونه، از نظر محل قرارگیری، طرح کاشت، زیبایی و سودمندی بسیار قابل ملاحظه اند و با اهداف متفاوتی از جمله سایه اندازی، محصول دهی و تزیینات باغ به کار می روند. [۱۸]

شاخصه های مهم باغ ایرانی

شاخصه ی باغ	تعریف
محصولیت	یکی از مهم ترین مشخصه های باغ ایرانی که بر اساس اصل محصور شدن از بستر طبیعی پیرامون شکل می گیرد [۱۹] ولی بیشتر ناشی از حسی است که در اثر تمرکز حواس برای انسان به وجود می آید نه دیوار پیرامونی [۲۰]
محور اصلی	یک محور اصلی که ترجیحا شمالی - جنوبی باشد [۲۱]
سلسله مراتب	قرار گیری عناصر و فضا ها مختلف بر اساس اهمیت و ارزش و عوامل دیگر
ریتم	تکرار موزون ساده یا پیچیده یک عنصر در یک اثر هنری
مرکزیت	برای ترکیب و سازماندهی عناصر در یک فضا غالبا برای تاکید به مهمترین قسمت مجموعه که بیشتر کوشک است
تنوع فضایی و فضاهای مستقل	ترکیب از فضا های مستقل و مکمل، کشش باغ ایرانی و راه رفتن در آن ناشی از وجود فضاهای گوناگون، کشف منظره ها و درک روحیات متفاوت خواهد بود [۲۰]
لذت گرایی	در باغ ایرانی حواس پنجگانه انسان تحریک می شوند. به واسطه به کار گیری حواس مختلف بر روح و روان انسان تاثیر مثبت داشته است.

تا اینجا مشخص می شود باغ ایرانی یک هویت و موجودیت واقعی دارد و متعلق به جامعه و فرهنگ ایرانی است. زیبایی در باغ ایرانی در ابتدا به همراه مفاهیم خیر و مفید به صورت بسیط و یک جا معنی می شده اس. از این رو چشم پوشی از مولفه های ذهنی محیط زندگی ایرانیان در طول تاریخ مانند دین، آیین، فرهنگ، قدیسیت، اقلیم و عملکرد در آفرینش زیبایی در باغ ایرانی ممکن نیست. محصول تعامل یاد شده، نظامی از زیباشناسی دو گانه است: از یک سو مبتنی بر ادراک محسوس و لذت آفرینی برای حواس انسان است و از سوی دیگر، شخصیتی نمادین و نشانه ای دارد. [۱]

رابطه انسان با طبیعت

نوع ارتباط معماری (به عنوان سازه انسان ساخت) با طبیعت و به گفته ای دیگر، نوع دست اندازی به طبیعت، ریشه ای در طرز تفکر انسان و جهان بینی انسان در مورد طبیعت دارد. در بسیاری از فرهنگ های شرقی، ارتباط کاملا نزدیکی بین انسان و طبیعت وجود داشته است. انسان در این تفکر خود را جزئی از طبیعت می دانسته است چنین تفکری در بین متفکرین غرب نیز تا قبل از سیطره جهان بینی مسیحی وجود داشته است. این ارتباط دو گانه از طریق مسیحیت تبدیل به یک ارتباط مثلث گونه شده است. بر اساس این تفکر خداوند طبیعت را خلق کرده و بشر مستلزم به استفاده از آن است. در شرق آسیا، آنچه خدایی بوده علی رغم مافوق طبیعی بودنش در ارتباط نزدیکی یا حتی در یگانگی به طبیعت قرار داشته است، به این ترتیب جمعا با خود انسان نیز یگانه به حساب می آمده است [۲۳] شولتز یکی از بد فهمی های دوران مدرن در مورد محیط و بومگاه را خلاصه شدن در دنیای صرف به هوا، نور و فضای سبز عنوان می کند. [۲۴]

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

گروتر در کتاب زیبایی شناختی معماری رابطه بنا انسان - ساخت (معماری) با محیط طبیعی را در سه حالت تباین، تجانس و تضاد بیان می کند. آندروبرنان نیز در ارتباط انسان با محیط عقیده انسان گرایی اکولوژیکی را بسط داده و معتقد است از آنجا که ما بخشی از طبیعت هستیم برای آنکه به انسان کاملی تبدیل شویم، باید با آن تماس داشته باشیم و هویت ما را با طبیعت مرتبط می داند. [۲۵]

باغ ایرانی را می توان به عنوان محیطی انسان ساخت که فهم انسان را از محیط نمایان تکمیل و نمادینه می کند و معانی را گرد هم می آورد در نظر بگیریم. اما به این معنا که انسان ایرانی بر اساس امکانات محدودیت های محیط پیرامونش نبود باغ را به عنوان فقدان در طبیعت ایرانی بدان اضافه کرده و درک خویش را از معنای بهشت و عالم مثالی به صورت نمادین در آن آزاد کرده است. [۵]

محیط و کودک

فضای اطراف اصلی ترین معیار تعاریف محیط است عوامل موثر بر تعامل فرد و محیط، معطوف به ویژگی های فرد و محیط می باشید. ویژگی های فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی محیط موجودیتی غیر قابل تفکیک و انطباق را سبب می شود که به خصوصیات فردی کودک و همچنین زمینه اجتماعی وابسته است انسان ها در سنین ، جنس و وضعیت متفاوتی در فضای عمومی حضور می یابند . برای عمل به شعار عدالت اجتماعی و تامین شرایط مناسبی میا نه تنها باید در طراحی خود کلیه افراد با سنین مختلف را در نظر بگیرد ، بلکه باید از ویژگی های هر گروه اطلاعات لازم را بدست بیاوریم . در تماس با محیط است که موقعیت تجربه کردن پیدا می کنی و بسیاری از چیزها را یاد می گیری . ما همواره در حیا تغییر و خودسازی هستی ، از این رو قابلیت های محیط در پرورش توانایی ها فکری ، جسمی و رشد خلاقیت کودک ، غیر قابل انکار است . کودک نیاز دارد که دنیای واقعی را تجربه کند و در حین تجربیات است که می تواند یاد بگیرد و دانسته های خود را کامل کند. [۲]

خصوصیاتی که محیط کودک محور برای نیاز های کودکان باید محیا کنند شامل:

ویژگی	توضیحات
ایمنی و امنیت	بستری برای حضور و فعالیت آزادانه کودک فراهم آورد تا آزادانه آزمایش کرده و در محیط کاوش و جستجو کرده ، خطر را تجربه کرده با قوه تخیل خود در برابر مشکلات طرح راه حل نماید امنیت جانی در مصون ماندن از حوادث فیزیکی با توجه به استانداردهای موجود در طراحی محیطی و امنیت روحی ، وجود آسایش محیطی و حس تعلق به جم و گروه و محیط
آرامش و آسایش	ایجاد حس تعلق با ترکیب فضاهای سبز باز و بسته ضمن آنکه ارتباط دیداری با فضای سبز را می توان با یک سری تمهیدات طراحی افزایش داد و تقویت کرد. از جمله این موارد در نظر گرفتن ارتفاع دید افق متناسب با متوسط قد کودکان و ایجاد سطوح سبز شیبدار جهت دید بیشتر . همچنین با ایجاد نقاط مرتفع مانند پل های طبیعت، می توان مناظر طبیعی و سبز را در معرض دید کودکان (با توجه به پایین بودن خط افق دید آن ها) قرار داد . ترکیب و تداوم فضای باز و بسته به وسیله درهای جمع شونده و مبلمان های انعطاف پذیر ، قراردادن فضاهای باز طبیعی در میان فضاهای بسته ، ایجاد تنوع به وسیله عناصر طبیعی بر اساس ویژگی تغییر پذیری عناصر طبیعی
تعامل و مشارکت	استفاده از مبلمان بازی های گروهی در فضای کودکان ، انعطاف پذیری ابداع و استقلال در انتخاب هایی مه در یک فضای انعطاف پذیر برایشان در طراحی محیط می توان قائل شد.
برانگیزی خلاقیت	امکان کشف محیط ، و تحریک ساختن ذهن کودک به کشف محیط پرهیز از طراحی خطی و سراحی به فرم تودرتو و مارپیچ به نحوی که مستعد خیال پردازی باشند انعطاف پذیری محیط و امکان تغییر دادن آن برای کودک باعث

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

درگیر شدن ذهن کودک با آن و افزایش خلاقیت کودک می انجامد.

جدول ۱: تقسیم بندی عوامل موثر بر خلاقیت

عوامل موثر بر خلاقیت	تعریف	مثال
عوامل فردی یا درونی	از ویژگی های فردی و شخصیتی سرچشمه می گیرد.	هوش، وراثت، ساختار شخصیتی فرد و...
عوامل بیرونی یا محیطی	مربوط به موقعیت های فرد در ارتباط با دیگران و محیط است	خانواده، تعلیم و تربیت، ساختار آموزشی و عوامل اجتماعی و اقتصادی و ...

نظریات روانشناسی رشد کودک

مطالعات بالینی به جنبه های محدود رشد کودک، و مهمتر از همه به اهمیت پیوندهای عاطفی بین کودکان و کسانی که از آنها مواظبت می کنند محدود می گردد. چگونه باید ویژگیهای دیگر رشد کودکان را درک کنیم، به ویژه ظهور احساسی درباره ی خود- آگاهی از این که فرد هویتی مشخص، و جدا از دیگران دارد؟ کودک در ماههای نخستین زندگی درک چندانایی یا هیچ درکی از تفاوت های بین انسانها و اشیای مادی محیطش، و هیچ گونه آگاهی از خود ندارد. کودکان تا سن دو سالگی یا پس از آن هنوز مفاهیمی مانند "من"، "مرا" و "شما" را به کار نمی برند. آنها به تدریج و پس از این مرحله سنی است که می فهمند دیگران هویت مشخص، آگاهی و نیازهایی متمایز از خودشان دارند.

مسئله پیدایش خود موضوعی است که درباره اش زیاد بحث شده، و در دیدگاههای نظری مختلف به گونه ای نسبتاً متفاوت در نظر گرفته می شود. تا اندازه ای، علت این امر آن است که برجسته ترین نظریه ها درباره ی رشد کودک بر جنبه های گوناگون اجتماعی شدن تأکید می ورزند. کار روان شناس بزرگ و بنیادگذار روانکاوی، زیگموند فروید، بیش از همه بر چگونگی کنترل اضطرابات از سوی کودک و بر جنبه های عاطفی رشد کودک، متمرکز گردیده است. [۲۶]

نظریات روانشناسی رشد کودک

نظریه پرداز	دیدگاه در رابطه با کودک
فروید	کودک موجودی طلب کننده و قابل یاد گیری برای کنترل امیال ذاتی خودش. که کودک در حدود سن پنج سالگی به عامل مستقلی تبدیل می شود، که قابلیت درک خود، و توانایی عمل کردن در خارج از زمینه ی خانواده ی بی واسطه را دارد. (مرحله اوتیپ)
نظریه ی جی. ایچ. مید	خردسالان و کودکان پیش از هر چیز با تقلید اعمال کسانی که در پیرامونشان هستند به عنوان موجودات اجتماعی ظاهر می شوند. بازی یکی از راههایی است که این امر را تحقق می بخشد. هنگامی که ما یاد می گیریم «من مفعولی» را از «من فاعلی» تمیز دهیم به خود آگاهی می رسیم. «من فاعلی» کودک اجتماعی نشده است، مجموعه ای از خواستها و امیال خود به خودی، «من مفعولی» خود اجتماعی است
اریکسون	افراد در هر مرحله، با یک تضاد روبرو می شوند که نقطه عطفی در پروسه رشد خواهد بود.
پیازه	انسانها از چندین مرحله ی مشخص رشد و تکامل شناختی، یعنی یادگیری اندیشیدن درباره ی خودشان و محیطشان، می گذرند.

تأثیر حواس پنجگانه کودک در شناخت محیط و کسب تجربه [۸]

حواس پنج گانه	ویژگی های حواس پنجگانه
---------------	------------------------

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

بینایی	آگاهی بصری باعث دریافت جامع ترین اطلاعات از جهان پیرامون می شود اطلاعات درباره ی ماهیت اشیا را به ما می دهد کودک را در جهت لمس نمودن اجزای فضا تشویق کرده و شرایط را برای رویارویی با دیگر حواس مهیا می سازد
بویایی	به عنوان عامل هدایتگر در محیط محسوب می شود اطلاعاتی درباره ی چگونگی تاثیر اجزا محیط بر کودک به ما می دهد ابزاری برای القای خاطرات به خصوصی از محیط می باشد رایحه ها در جهت بهبود خلق و خو، تغییر در نگرش افراد نسبت به محیط و نحوه ی کارکرد ذهنی آن ها به کار گرفته می شود. از سوی دیگر، باعث کاهش تنش و اضطراب، افزایش حوصله و نیرو در کودکان می گردد
شنوایی	اطلاعاتی درباره ی ماهیت اشیا را به ما می دهد اصوات تا حد زیادی حس کودکان از فضا را به میزان تجربه ی آن ها افزایش می دهند. کودکان از صداهای غیر معمول (تونل فگار، دیوارهای منعکس کننده صدا) لذت برده، که باعث بسط تخیل آن ها می گردد آکوستیک های گیج کننده در فضا ها میزان ادراک کودک را کاهش می دهد
چشایی	اطلاعاتی درباره چگونگی تاثیر اجزای محیط بر کودک به ما می دهد کودکان بارها اجسام را توسط زبانشان مزه می کنند که این واکنشی طبیعی در جهت ادراک محیط می باشد
لامسه	پیوند قابل توجهی با احساسات و عواطف کودک داشته و کودک ذاتا به لمس اشیا تمایل دارد کودکان از این حس جهت برقراری ارتباط با فضاها استفاده کرده که قابلیت ادراک آنها از محیط را افزایش می دهد. اطلاعاتی درباره ی چگونگی تاثیر اجزای محیط بر کودک به ما می دهد

نتیجه

دوران کودک هر فرد تاثیر بسزایی در آینده او دارد. فضاهای مختص کودکان باید جذاب بوده و شرایط، لازم برای انواع فعالیت ها، از جمله بازی را برای آنها فراهم کند چراکه کودک برای رضایت خود فعالیت می کند و فضا نیز باید امکان انتخاب آزادانه را برای او فراهم کند. [۲]

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

مقایسه شاخصه های باغ ایرانی با محیط کودک

کاربرد	شاخصه طراحی محیط	شاخصه باغ ایرانی
تاثیر بر روی بینایی و درک کودک از محیط	استفاده از ریتم در فضای کودکان - باتوجه به چگونگی تکرار عناصر با تغییر تدریجی آن ها-عامل هدایت بصری در فضاها محسوب می شود.	ریتم
	خطوط افقی مستقیم، حس آرامش را القاء می کند، اما درعین حال استفاده ی متعدد از آن ها باعث احساس تنش در کودکان می گردد.	محور اصلی
برای درک بیشتر کودکان از محیط رسیدن سلسله مراتبی و آماده سازی برای وارد شدن به محیط کودک الزامی است	استفاده از الگوهای شلوغ در فضاهای کوچک، اضطراب و دلهره را به همراه دارد.	سلسله مراتب
رنگی بودن ساختمان اصلی	استفاده از رنگ ها جهت ایجاد نقاط تأکید در محوطه باعث ایجاد مناطقی محرک با رنگ های گرم و نیروبخش می گردد.	مرکزیت
طراحی حجم های گرافیکی به شکل گیاهان و گل ها که با متضاد کردن رایحه های مختلف گل ها، علاوه بر تحرک حس بویایی، به ارضاء حس کنجکاوی در کودکان کمک می کند.	استفاده از الگوها در دیوارها و سقف ها، حس پیش آمدگی یا عقب نشینی آن ها را القا می نماید الگوهای ایجادشده توسط سنگفرش ها، نشان دهنده ی مسیر و فاصله ی بصری بوده و حس حرکت را القاء می کند.	تنوع فضایی و فضاهای مستقل
استفاده از نیروی باد در ایجاد چرخش اشکال آبزیان، حیوانات و پرندگان مختلف برفراز میله هایی جهت القاء تجسم حرکت در ذهن کودک، حائز اهمیت می باشد.	از طریق همجوار ساختن مدارس و مهد کودک ها با پارک ها و فضای سبز ها و تامین دسترسی ایمن برای آنها می توان محیط های آموزشی را برای کودکان لذت بخش تر کرد	لذت گرایی

تاثیر باغ ایرانی بر ادراک کودک [۲۷]

حواس پنج گانه	عناصر به کار رفته	خلق احساس
---------------	-------------------	-----------

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

تلفیق و بی مرزی تداخل	حوض - جوی آب باریک یا عریض - حرکت از روی قلوه سنگ - انعکاس تصویر کوشک در آب (اتصال آسمان و زمین و ایجاد رابطه عمودی بصری)	تلفیق حس بینایی (رابطه بصری بین فضای داخل و خارج)
حس تعلق	فواره - آبشار های کوچک - سینه کبکی - صدای پرندگان - وزش باد - آبریز	انتقال اصوات
تلفیق و بی مرزی تداخل	تمایز داخل و محیط خارج عبور جریان نسیم از میان درختان و گیاهان تلفیق سایه با میزان رطوبت بالا نسبت به بیرون	تحریک حس لامسه
پیوستگی تداخل تلفیق و بی مرزی	گلهل - گیاهان و درختان نزدیکی عناصر محرک بویایی به کوشک	تحریک حس بویایی
	رابطه هندسی، بصری و حسی ویژگی های کالبدی باغ و قرار گیری بنا	فرح بخشی و روح افزایی

قدردانی

از جناب آقای سجاد رنجبر که نگارنده را در تنظیم و تدارک این مقاله یاری کردند سپاسگزارم.

سومین کنگره بین المللی معماری و شهرسازی معاصر خاورمیانه

3rd International Congress
on Contemporary Architecture and Urbanism in the Middle East

مراجع

- [۱] کوشامتین، آ و جاویدی نژاد، م. نقش معماری منظر در طراحی فضاهای آموزشی برای کودکان (نمونه موردی: باغ سازی) ۱۳۹۵.
- [۲] فخر قاسمی بیکی، م و ملایری، ه. دیالکتیک کودک و محیط در باغ خانواده، اولین کنفرانس تخصصی معماری و شهرسازی ایران، موسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی، شیراز، ایران، ۱۳۹۴.
- [۳] پیرنیا، م. باغهای ایرانی، مجله آبادی، سال چهارم، شماره پانزدهم، ۱۳۵۸.
- [۴] دانشدوست ی. باغ ایرانی (سخنرانی در دانشکده معماری دانشگاه ملی ایران) فصلنامه اثر، شماره ۹۸ و ۹۱، ۱۳۶۸.
- [۵] خوانساری، م و دیگران. باغ ایرانی، بازتابی از بهشت/ت: مهندسين مشاور اران، تهران: انتشارات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ۱۳۸۳.
- [۶] پوپ، آ، معماری ایران، ترجمه غالمحسین صدری افشار، نشر اختران: تهران، ۱۳۸۴.
- [۷] مداحیان، م. کاویانی پور، ک و محمودی، م. اصول و فرایند طراحی معماری فضاها و عملکردهای آموزشی کودکان در راستای مدل خلاقیت، ۱۳۹۲.
- [۸] نیک روش، ر و طبائیان، م. راهکارهای طراحی باغ حواس در محیط های دوستدار کودک، ۱۳۹۴.
- [۹] پرویزی، ف، طراحی کانون نشاط و سرگرمی کودکان بوشهر، ۱۳۹۵.
- [۱۰] پاکزاد، زهرا و کیامرز جوانمردی، تاثیر روانشناسی رشد بر معماری فضاهای آموزشی کودک، ۱۳۹۴.
- [۱۱] شاهچراغی، آ. پارادایم های پردیس. انتشارات جهاد دانشگاهی: تهران (۱۳۹۱).
- [۱۲] شیخیان، ش. و علایی، ع. بازگردانی باغ ایرانی به عرصه معماری شهر سازی معاصر با رویکرد امنیت ۱۳۹۵.
- [۱۳] خواجه پ و کبیر صابر، م. آموزه های باغ ایرانی برای فضا سازی معماری معاصر در ایران بر مبنای معماری پایدار، ۱۳۹۳.
- [۱۴] برات، ن. باغ و باغ سازی در فرهنگ ایرانی و زبان فارسی، مجله باغ نظر، شماره ۲، ۱۳۸۳.
- [۱۵] میرفندرسکی، محمد امین، باغ ایرانی چیست؟ باغ ایرانی کجاست؟، ماهنامه موزه ها، شماره ۴۱، ص ۱۰، ۱۳۸۳.
- [۱۶] نورانی، سمیه و همکاران، بازشناسی عناصر هویت ساز باغ ایرانی و ضرورت بازآفرینی آن ها در معماری معاصر، ۱۳۹۴.
- [۱۷] روحانی، غ. طراحی باغ و احداث فضای سبز، تهران: انتشارات پارت، ۱۳۶۵.
- [۱۸] بهرام، محمد، گیاه شناسی، تهران: انتشارات رهپویان شریف، ۱۳۸۴.
- [۱۹] جواهریان، ف. حس مکان در باغ ایرانی و باغ ژاپنی، معمار شماره ۲۸، ۱۳۸۳.
- [۲۰] دبستانی، ها و بقایی، آ. الگوهای گمشده باغ ایرانی و ضرورت بازآفرینی و بازخوانی آنها در معماری معاصر، ۱۳۹۵.
- [۲۱] سلطان زاده، ح. از باغ تا پارک، نامه انسان شناسی، دوره اول، شماره ۴، ۱۳۸۲.
- [۲۲] منصوری، ا. درآمدی بر زیبایی شناسی باغ ایرانی، مجله باغ نظر، سال دوم، شماره سوم، ۱۳۸۳.
- [۲۳] گروتز، یورگ. زیبا شناختی در معماری. ت: جهان شاه پاکزاد، عبدالرضا همایون. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷.
- [۲۴] نوربرگ شولتز، کریستین. روح مکان: به سوی پدیدار شناسی معماری، ت: محمد رضا شیرازی. تهران: انتشارات رخ داد نو. ۱۳۸۸.
- [۲۵] بل، سایمون. منظر الگو، ادراک فرایند، ت: بهناز امین زاده. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
- [۲۶] لورای، برک، یحیی سید محمدی، روانشناسی رشد (جلد اول)، نشر ارسباران، تهران، شماره چاپ ۹، ۱۳۸۶.
- [۲۷] احمدی، ب معینی، ن و معینی، م. تاثیرات نهان و آشکار باغ ایرانی بر آرامش روح و روان کودکان آسیب دیده از اجتماع، ۱۳۹۴.